

О.В. Клюс – студентка V курсу юридичного факультету
Львівського національного університету ім. І. Франка;
науковий керівник – асистент кафедри основ права,
керівник Юридичної клініки “Лабораторії практичного права”
Львівського національного університету ім. І. Франка **Х.Я. Терешко**

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Останнім часом стало популярним серед населення звертатися до Європейського суду з прав людини з надією відновити справедливість. Справді, місія цієї недержавної інституції – встановлення справедливості, коли національна система країни не в змозі забезпечити справедливе, з погляду узвичаєних європейських норм права, рішення. Хоча поняття “справедливості” досить абстрактне і практично ніде немає точно визначеної дефініції, що саме розуміється під ним.

Тематика позовів різноманітна, проте найбільша кількість стосується ст. 6 Конвенції про захист прав та основних свобод людини. Право на справедливий судовий розгляд відповідно до належної правової процедури вперше було закріплене в частині 39 англійської Великої хартії вольностей 1215 р.: “Ніяка вільна людина не може бути ув’язнена або позбавлена права власності чи свобод і привілеїв... за винятком законного рішення рівних їй чи на підставі права країни (*per legem terrae*)”. Сам термін “належна правова процедура” з’явився пізніше у Статуті 1354 р. короля Едуарда III, а безпосередній розвиток цієї доктрини пов’язуються із судовою діяльністю Едварда Коука, який тлумачив термін *per legem terrae* як такий, що означає право “не бути притягнутим до відповідальності, за винятком належної правової процедури загального права”.

Належна правова процедура (з англ. – *due process of law*) – це застосування права органами правосуддя (судами) відповідно до встановлених санкціонованих державою юридичних принципів і процедур для гарантування і захисту конституційних та особистих прав людини й громадянина. Так, на думку дослідників конституційного права США С. Боботова та І. Жигачова, до належної правової процедури відносяться такі конституційні положення, пов’язані з гарантією прав особи у кримінальному процесі: гарантія від необґрунтованих обшуків, арештів, вилучення та, у зв’язку з цим від використання під час судового розгляду доказів, що отримані незаконним шляхом; право на повноцінний розгляд справи за участю присяжних; заборона повторного притягнення до кримінальної відповідальності за одне й те саме діяння; заборона примусу щодо давання свідчень проти самого себе та пов’язана з цим презумпція невинуватості і так зване правило про тягар доведення, згідно з яким обвинувачений не повинен доводити свою невинуватість, оскільки обов’язок щодо доведення його вини цілком покладається на обвинувача; право на швидкий та справедливий суд; право знати зміст і підстави обвинувачення, мати очну ставку зі свідками обвинувачення та користуватися послугами захисника; заборона жорстоких та незвичних покарань; рівний для всіх захист закону [2, с. 246].

Конституційне положення про належну правову процедуру гарантує право особи, яка зазнає фізичної, матеріальної та моральної шкоди від держави, на звернення до суду відповідної юрисдикції для захисту її права на життя, свободу та власність, а також для захисту будь-якого іншого права, гарантованого законодавством, переважно – законом. Воно додатково включає право бути заслуханим, а також право на подання доказів існування юридичних фактів, які стосуються зазначеного права особи. Право особи бути заслуханою в суді, коли її позбавляють таких життєво важливих цінностей, як життя, свобода та власність, англійські судді називали “природною справедливістю”, під якою також розуміються гарантії процесуальних прав особи, серед яких головним є право бути заслуханим у судовому засіданні, вимога форуму (гласність і змагальність у судовому процесі), а також конституційні гарантії судового захисту будь-якого порушеного права особи та гарантія права на судові оскарження дій адміністративних органів, причому позбавлення особи її життєво важливих властивостей можливе тільки на підставі судового рішення.

Пізніше “природна справедливість” стає основою права на справедливий судовий розгляд, що закріплюється у відповідних конституційних та міжнародних документах (наприклад, ст. 7 канадської Хартії прав та свобод 1982 р., де згадується про “основні принципи відправлення правосуддя”). Основою європейського стандарту концепції “природної справедливості” (“процесуальної належної правової процедури”) слугує право на справедливий судовий розгляд, що гарантується ст. 6 Конвенції. Вона передбачає, що кожен “...при встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...”. У ч.ч. 2 та 3 вище зазначеної статті зазначені мінімальні процесуальні гарантії, які надаються, кожному, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення”, а саме презумпція невинуватості, право на інформацію про “...обвинувачення проти нього” [1], право на правову допомогу та рівність засобів у доказуванні. Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції закріплює право на подання скарги, а ст. 3 – на компенсацію за незаконне засудження. Стаття 6 Конвенції займає значне місце в системі гарантій захисту прав людини.

Врахування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та позитивної практики Європейського суду з прав людини дозволить уникати у майбутньому порушень Україною положень Конвенції.

Література

1. Конвенції про захист прав та основних свобод людини від 1950.11.04 № ETS № 005 // ЛІГА: ЕЛІТ.
2. Боботов С.В., Жигачов І.Ю. Введение в правовую систему США. – М.: Норма, 1997. – 332 с.